

Архетипот на мајката во митот за Деметра

„ Да се создава книжевно, значи да се овозможи зад зборовите да прозвучи празборот. “

Герхард Хуптман

Читајќи ја мислата на Герхард Хауптман, само по себе, ми се наметна размислувањето за празборот. За мене како поим претставува нешто древно, старо, праисконско, космичко, кое е отелотворено во зборот. Кога би се обиделе да го поврземе со книжевноста, ќе не упати до најстарите приказни на сите времиња – митовите. Тие пак се богати со метафори и архетипи. Од друга страна пак како што вели Јунг: „Секој однос со архетипот, било да е доживеан или само изречен, е трогателен, односно тој дејствува; зашто во нас предизвикува посилен глас отколку што е нашиот сопствен. Оној кој зборува со праслики зборува со илјада гласови.“¹, а тоа не значи ништо друго туку издигнување на личната судбина на ниво на судбина на човештвото. Оттука се наметнува потребата низ овие страници да поговорам за митот и архетипот воопшто и архетипот на мајката во митот за Деметра.

¹ Јунг Карл Густав , *Психологијата и уметноста* , Ѓурѓа , Скопје, 2007, стр. 36

1. Мит

1.1. Дефинирање на поимот мит

Терминот мит вообичаено се дефинира на два начини: првиот „како легендарна приказна која претставува дел од верувањата на луѓето или објасува некоја вештина или природен феномен и вториот како имагинарна или непотврдена личност или предмет.“² Воопшто кога ќе се спомене зборот „мит“ се сфаќа како нешто што значи невистинито и нестварно. Но, ова сфаќање претставува искривување на значењето на зборот „мит“. Митот ја открива „вистината“ без да биде „вистинит“. По својата дефиниција митот е приказна која „вклучува натприродни личности, дејства и настани.“³ Оттаму „митологијата, науката за митот, во својот најголем смисол не е само религиозна условеност на минатото, туку и репертоар на социолошки концепти кои опстојуваат како активни метафори во нашето време.“⁴

Митовите и денес се најинтересните и најчитаните книжевни форми кои комуницираат низ метафори и симболи кои се богат дел од колективното несвесно кое се манифестира во архетипски слики.

² Myth, *The New Merriam Webster Pocket Dictionary*, 1968 ed.

³ Myth, *The Oxford English Dictionary*. 1978 ed.

⁴Highwater Jamake, *Myth & Sexuality*, (New York: A Meridian Book, 1991) 20.

2. Архетип

2.1. Дефинирање на поимот архетип

Поимот архетип го среќаваме кај Карл Густав Јунг, кој смета дека архетипот се однесува на вродени универзални обрасци на однесување и мислење кои ја претставуваат основната структура на колективното несвесно. За поблиску да го определам овој поим ќе тргнам од Јунговата теорија за концептот на психата. Имено според него психата е поделена на две сфери: сфера на свесното и сфера на несвесното. Двете сфери се спротивни според своите особини, но се надополнуваат сочинувајќи ја психата. Сферата на несвесното е како мал остров во морето на несвесното и има централно значење во нашата психа, зашто сите наши искуства мораат да поминат низ нашето „Јас“ за да бидат забележани. Со терминот лично несвесно, кој е површински слој веднаш под прагот на свесното, ги означува психичките процеси и содржини кои, самите по себе, се во состојба да бидат свесни и повеќепати биле, но поради својата инкомпатибилност се потиснуваат, со што на вештачки начин се задржуваат под прагот на свеста. Во понатамошното проучување на несвесното се дошло до сознание дека покрај личното несвесно постои и колективно несвесно. Тоа не поседува способност на свесност и не може да биде вратено во сеќавањата, зашто не е потиснато и не е заборавено.⁵ Коективно несвесно содржи типични форми на забележување и однесување кои се карактеристични за целото човештво, а се наречени архетипи. Тие претставуваат огромно духовно наследство за човековиот развој. Тие претставуваат отпечаток на човековото искуство стекнато во текот на илјадници години во типични ситуации кои се повторуваат. Според тоа се појавуваат во свеста на поединецот (човекот) кога ќе се повтори една таква праситуација во неговиот личен живот.

⁵ Види поопширно кај Јунг, *Психологијата и уметноста*, Гурѓа, Скопје, 2007, стр. 33-34

2.2. Видови архетип

Колективното несвесно, според Јунг, содржи четири архетипа или универзални праоблици:

- Персона, или вистинското Јас на личноста во која на пардоксален начин е содржана и психата;
- Анимус е праслика (прототип) на маж во жена;
- Анима е праслика (прототип) на жена во маж;
- Сенка е средишна преграда која го кочи и уништува поединецот, внатрешен ѓавол збир на автодеструктивни и констриктивни енергии на несвесното.

Архетиповите се невидливи корени на нашата свест. Тие според Јунговата концепција, во својата биполарна структура, во себе ја носат и темната и светлата страна. Затоа е можно во определени случаи да станат носители на генијални идеи, додека во други случаи стануваат темна и деструктивна страна на човекот.

3. Митот за божицата Деметра

Деметра била ќерка на Крон и Реја, сестра на Зевс. Таа на Зевс му ја родила ќерката Персефона. Била божица на житото и житните растенија, нејзиниот култ бил особено развиен во областите каде што се одгледувале житни растенија: на Сицилија, во областа Елевсина, на Крит, во Тракија и на Пелопонез. Свети симболи и предмети кои се доведуваат во врска со оваа божица се: факел, кошница со класје, говедо, свиња.

Таа е божица со густа руса коса со боја на жито со венец од класје и жито која по својата природа е нежна и грижлива и го учела човечкиот род како да одгледува жито и житни растенија. Но, како и да е таа ја покажала својата насилна природа кога Ерисиктон имал намера да ги исече светите фиданки и за себе да си изгради величествена вечерна сала. Поради таа негова навреда, Деметра направила тој да развие незаситен апетит кој никогаш нема да може да го задоволи и кој ќе го одведе во неизбежна смрт.

Деметра ја сакаше својата ќерка Персефона многу силно и многу митови кои се поврзани за Деметра зборуваат токму за оваа врска. Приказната за грабнувањето и загубата започнуваат кога Хад, разочаран од неговото осамено живеење во темната длабочина на подземниот свет, го моли Зевс да му ја даде ќерката на Деметра, Персефона, како негова невеста. Знаејќи оти Деметра нема никогаш да се согласи со таквиот брак, Зевс го советува Хад да ја грабне девојката додека нејзината мајка е отсутна.

На сицилијанските ливади покрај синото море, Персефона заедно со нејзините придружници безгрижно ги поминувале дните трчаќи низ тревата и берејќи цвеќиња. Еден ден Персефона забележала прекрасен цвет на нарцис. Само што се наведнала да го скине земјата се затресла толку силно што дури и нимфите се исплашиле. Земјата се раздвоила со еден многу силен тресок и оттаму излегла црната кочија со четирите црни коњи на Хад. Брзо како смртта што настапува Хад ја стегнал девојката во своите студени силни раце и ја одвел со него. Треперејќи од неговиот ладен допир Персефона го пуштила убавиот цвет и повикала за помош. Кочијата со голема брзина се упатила преку морето и земјата се до големата пукнатина која водела назад до подземниот свет.

Седејќи во својата пештера, Деметра ја почувствувала вознемиреноста на Персефона, и тргнала да ја бара својата ќерка. Девет дена Деметра ја барала ќерка си низ целиот свет, жалејќи за нејзината загуба и одбивајќи да јаде и пие. Ден и ноќ Деметра продолжувала да ја бара својата ќерка, но од неа немало ни трага ни глас.

Конечно од Хелиос ја дознала вистината дека Зевс му дозволил на Хад да ја грабне Персефона и да ја земе за жена.

Бесна и лута на богот Зевс, кој дозволил да се случи тоа, го напуштила Олимп и се откажала од своите божествени обврски и заминала на Земјата да живее како смртна жена. Преправена во старица ги посетувала градовите и ги гледала луѓето како работат. Конечно дошла во Елевсина каде четирите ќерки на кралот ја поканиле со нив дома. Кралицата Метанеира ја препознала нејзината мудрост и и го дала својот син Демофон да се грижи за него.

Откако Деметра почнала да се грижи за момчето тоа почнало многу брзо да расте така што кралицата Метанеира била решена да открие како Деметра се грижела за него. Скриена таа набљудувала како Деметра го пои детето со амброзија, храната на боговите, и го става на центарот од огништето за да го изгори неговиот смртен штит. Кралицата возбудена и исплашена силно извикала и детето веднаш било изгорено и престорено во пепел. Деметра и се налутила на кралицата за нејзината глупавост зашто таа на тој начин на детето би му ја дала бесмртноста. Таа им наредила на Елевсијаните да изградат храм за неа и да спроведат обреди во нејзина чест.

Решена да ја врати ќерка си назад, божицата на житото, решила да му се одмазди на човештвото со тоа што земјата ќе ја направи неплодна се додека Персефона не и биде вратена. За да го спречи понатамошното страдање на човештвото Зевс ќе го испрати гласникот Ирис кај Деметра за да ја моли да ја тргне клетвата од земјата. Но таа го одбива и Зевс е принуден да го испрати Хермес кај Хад за да му ја пренесе пораката да ја ослободи Персефона. Хад се согласил да се откаже и да ја врати Персефона, но претходно ја принудил да го изеде семето од една калинка со што засекогаш ја врзал за подземниот свет.

Деметра била пресреќна што ја видела својата ќерка повторно, но и загрижена заради фактот што не знаела дали Персефона нешто изела долу во подземниот свет. По големата упорност на Деметра, Персефона признала дека ги изела семките од калинката и со тоа никогаш не можела да се ослободи од Хад. Така Персефона била принудена една третина од годината да живее со Хад, две третини со нејзината мајка. Лута и незадоволна од договорот, Деметра, прогласила додека Персефона се ноѓа во подземниот свет земјата да биде студена и неплодна. А кога секоја година таа ќе се враќа кај својата мајка таа ќе престане со своето жалење и тогаш Земјата ќе биде зелена и плодна.

4. Архетипот мајка

Божицата Деметра е позната како мајка на Персефона, божица на житото, и афирматор на Елевсинските мистерии.⁶ Помеѓу сите грчки божици таа е најдобровоспитаната. Како архетип Деметра ја претставува мајката со сите нејзини аспекти: дарителка на живот, снабдителка со храна, мајка жалосница и деструктивна мајка.

Архетипот на Деметра го претставува женскиот инстинкт кој е исполнет низ сатдиумите на дарителка на живот и снабдителка со храна. Таа не само што и подарува живот на својата ќерка Персефона и со тоа го задоволува својот природен нагон за мајчинство, туку и се грижи за неа и за целиот човеков род обезбедувајќи им храна. Со тоа ја презема улогата на Мајка - Земја. Нејзината грижа и мајчинство се гледа и во грижата за Демофон.

Аспектот на мајка жалосница е подеднакво изразен. Таа се откажува од сите привилегии и задоволства за да ја пронајде својата ќерка. Се откажува од божественоста, станува смртна, тагува, не јаде и не пие се додека не ја најде својата ќерка. Талка низ целиот свет во потрага по своето сакано чедо. Во моментот кога ќе дознае дека била измамена од Зевс таа од мајка жалосница ќе се претвори во деструктивна мајка. Таа своја деструктивност ќе ја насочи кон човештвото во вид на казна поради загубата на своето чедо. Не можејќи да ја врати својата ќерка во неа се буди онаа темна праисконска сила која ја тера да направи такви радикални чекори за кои и самата најверојатно не е свесна. Бесна, лута, револтирана поради фактот што и е ускратена можноста да биде со својата ќерка таа му се одмаздува на целиот човеков род со тоа што ја прави земјата неплодна. Дури кога Персефона ќе и биде делумно вратена таа само ја намалува казната, но не ја укинува. Земјата ќе остане неплодна оние месеци кога чедото ќе биде далеку од својата мајка, а во знак на радост и среќа за месеците поминати со неа земјата ќе биде повторно плодна.

Честопати реалниот живот се споредува со митот во кој божицата Деметра демнее на секој чекор во секоја жена. Таа во реалниот живот се јавува во тријадата девојка – жена – мајка. Деметра девојката, многу повеќе и поблиску, се идентификува со својата

⁶ Мистерии – добро чувани тајни. Процес на иницијација кога кандидатите се капеле во морето. Процесијата одела посветиот пат од Атина до Елевсина и стигнувала во светилиштето до самрак. Потоа следеле тајни обреди кои биле чувани во наголема тајна. Вториот дел на иницијацијата е духовно искуство. Види поопширно кај Новак Ива, *Богови и херои во грчката и римската митологија*, младинска книга, Скопје, 2008 год., стр. 34

мајка, а поретко со својот татко кој за неа е далечен и силен како богот Крон. Доколку таа девојка расте во семејство во кое и двајцата родители се чувствителни и грижливи ќе биде охрабрена да биде добар родител. Деметра жената најчесто е дружељубива и пријателски настроена кон другите жени. Таа не се натпреварува со нив за подобра работа и подобар социјален статус. Но, станува посесивна и љубоморна кога станува збор за децата и таа настојува по секоја цена да ги заштити. Жената Деметра повеќе ја привлекуваат мажи на кои им треба мајчинска грижа. Тоа се мажи на кои им треба таа зашто тие се чувствуваат како неразбрани и непочитувани во општеството во кое живеат. Најчесто нивниот однос го следи образецот на однесување на релација мајка-син, каде тој е малечко дете, а таа е мајка заштитничка. Жената Деметра редовно себеси се гледа како добра мајка со најдобри интереси за своето дете. За жал, како што нејзините деца ќе почнат да растат самостојно, таа може да стане преголема заштитничка. Некои типови на мајката Деметра секогаш се плашат дека нешто лошо ќе им се случи на нејзините деца. Со тоа ја ограничуваат независноста на детето и го обесхрабруваат да формира врски со другите луѓе. Она што ги тера да реагираат така е стравот од загубата на приварзаноста на детето за неа. Мајката Деметра се чувствува одговорна за се лошо што му се случува на детето. Поради тоа таа ја игра улогата на сезнаен и сеоќен заштитник. Во нејзината желба да заштити таа го приморува детето да стане целосно зависно од неа. Но за таквите мајки секогаш постои и една замка, бидејќи себеси се гледа како несебичен поддржувач на своето дете многу лесно може да се претвори во мајка која никогаш не вели „не“.

Деметра жената која целиот свој живот го посветила на своето дете ќе го почувствува притисокот на осаменоста кога детето ќе замине од неа и во потполност ќе се однесува како божицата Деметра кога ја губи Персефона. Во подецнежните години мајката Деметра е олицетворение на божицата Деметра која е славена и величана за земните и духовни вредности. Но, ако мајката Деметра себеси се сфати како жртва таа ќе живее осамена и огорчена до крајот на својот живот.

Користена литература:

1. Јунг, Густав Карл, *Психологијата и уметноста*, Ѓурѓа, Скопје, 2007.
2. Јунг, Густав Карл, *Архетипите на колективното несвесно*, Ѓурѓа, Скопје, 2007.
3. Myth , *The New Merriam Webster Pocket Dictionary* , 1968 ed.
4. Myth , *The Oxford English Dictionary*. 1978 ed .
5. Highwater Jamake , *Myth & Sexuality*, (New York: A Meridian Book, 1991) 20.
6. Новак Ивана, *Богови и херои во грчката и римската митологија*, Младинска книга, Скопје, 2008.

www.MaturskiRadovi.NET

Gotovi seminarski, maturski, maturalni i diplomski radovi iz raznih oblasti, lektire , puškice, tutorijali, referati. www.MaturskiRadovi.Net je specijalizovan tim za usluge visokokvalitetnog pisanja, istraživanja i obradu teksta za kompletan region Balkana.

Posetite nas na sajtovima ispod:

<http://www.maturskiradovi.net>

<http://www.maturski.net>

<http://www.seminarskirad.org>

<http://www.seminarskirad.info>

<http://www.seminarskirad.biz>

<http://www.maturski.org>

<http://www.magistarski.com>

<http://www.essaysx.com>

<http://www.facebook.com/DiplomskiRadovi>

Takođe, na sajtu pronađite i tutorijale, referate, primere radova, prepričane lektire, vesti, čitaonicu... Na ovom sajtu ste u prilici pronaći preko 10000 radova iz raznih oblasti: ekonomija (menadžment, marketing, finansija, elektronskog poslovanja, internet tehnologija, biznis planovi, makroekonomija, mikroekonomija, preduzetništvo, upravljanje ljudskim resursima, ...), informatika (internet, informacione tehnologije, softver, hardver, operativni sistemi, baze podataka, programiranje, informacioni sistemi, računarske mreže, ...), biologija i ekologija, filozofija, istorija, geografija, fizika, hemija, književnost, matematika, likovno, psihologija, sociologija, ostali predmeti (politika, saobraćaj, mašinstvo, sport, muzika, arhitektura, pravo, ustav, medicina, engleski jezik, ...).

Uspostavljanjem ovog projekta, zadovoljila se i veoma prisutna potreba za specijalizovanim timom, koji će na studente i omladinu pravovremeno i adekvatno delovati u edukativnom i pozitivno usmeravajućem pravcu, ali i predstavljati efikasnu podršku u pisanju sopstvenih radova.

U cilju pružanja što kvalitetnijeg sadržaja radova, okupljen je odabrani tim, sastavljen od iskusnih stručnjaka iz raličitih oblasti, čiji je cilj da autorskim pristupom i prepoznatljivim stilom izrađuju i istražuju najrazličitije oblasti i afirmišu slučajeve iz prakse.

Za sada posedujemo gotove radove iz oblasti prava, ekonomije, ekonomike preduzeća, javnih finansija, spoljnotrgovinskog poslovanja, informatike, programiranja, matematike, fizike, hemije, biologije, ekologije, menadžmenta, astronomije, carine, špedicije, poreskog sistema, javne uprave, računovodstva...., a uskoro ćemo se proširiti i na ostale oblasti. Inače, izrada maturalnih, seminarskih, diplomskih radova po želji je naša primarna opcija. Nakon što aplicirate za određeni rad, dobićete odgovor najkasnije za 24h.

